

MILOŠEVIĆ I RAT U BOSNI I HERCEGOVINI¹

MILOŠEVIĆ AND THE WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA²

Sažetak

*Tekst je prikaz knjige **Milošević u ratu i Haagu – dokumentacija**, Kjella Arilda Nilsena, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 2013.*

Summary

*This text is a review of the book **Milosevic in the war and the Hague** by Kjell Arild Nielsen, UNSA Institute for Researching the Crimes against Humanity and the International Law, 2013.*

Novinar norveške nacionalne agencije NTB, Kjell Arild Nilsen, objavio je knjigu pod naslovom **Milošević u ratu i Haagu – dokumentacija**. Njegovo specijalno polje interesovanja je Balkan. Prije ovog naslova objavio je knjigu **Evropska izdaja** 1996. godine.

Miloševićeva uloga u raspadu Jugoslavije i ratovima koji su uslijedili dokumentirani su u ovoj knjizi. Nilsen je koristio mnoge relevantne izvore u domaćoj, evropskoj i svjetskoj štampi. Posebnu vrijednost imaju izvori koji sadrže svjedočenja u Haškom tribunalu u sudskom procesu protiv Miloševića, uključujući svjedočenje eksperta historičara prof. dr. Roberta Donija.

Knjiga je strukturirana u 13 poglavlja:

- *Ja sam sve svoje snage uložio za uspostavu mira;*
- *Optužnica: lično pravokrivično odgovoran;*
- *Milošević na vlasti: Apsolutni autoritet;*

1 Tekst je prikaz knjige Kjella Arilda Nilsena **Milošević u ratu i Haagu – dokumentacija**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 2013.

2 This text is a review of the book **Milosevic in the war and the Hague** by Kjell Arild Nielsen, UNSA Institute for Researching the Crimes against Humanity and the International Law, 2013.

- *Priprema za rat: "Mi smo ponovo u bitkama i pred bitkama";*
- *Telefonski razgovori s Karadžićem "Upravo onako kako smo planirali";*
- *Finansiranje rata: "Ovi troškovi su državna tajna";*
- *Milošević i Hrvatska: "Niko neće biti prisiljen da ostane u Jugoslaviji";*
- *Milošević u Bosni i Hercegovini: "Mi nismo umiješani";*
- *Milošević i paravojne formacije: "Ove paravojne" formacije su bile potpuno marginalne;*
- *Milošević i Srebrenica: "Mladić me nije slušao";*
- *Milošević i Kosovo: "Kosovo je važnije od moje glave";*
- *Miloševićeva samoodbrana: "Ne trebam nikog da me brani od nezakonite institucije";*
- *Miloševićeva smrt.*

Predgovor je napisao dr. Esad Bajtal. U svom predgovoru E. Bajtal izvodi kritičku analizu političkih ideja i velikosrpskog državnog projekta Slobodana Miloševića. U svom predgovoru dr. Bajtal uz ostalo zapisuje: "Ko je dakle, granatirao Sarajevo, njegove gladne, žedne i premrzle građane? I u ime čega genocid u Srebrenici ako ne u ime velikosrpskog, vojnopolitički planiranog uništenja muslimanskog naroda sa poznatim uzvikom: za mjesec dana Muslimani Bosne i Hercegovine bit će uništeni?"

Prevod je uradio saradnik Instituta, dr. Rasim Muratović. Za štampu je knjigu priredio Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.

Knjiga predstavlja obimnu dokumentarno-analitički zasnovanu studiju. Izvorni dokumenti prikupljeni u ovoj studiji bit će dragocjeni za dalja politološka, istorijska i sociološka istraživanja onih društvenih procesa kroz koje je Bosna i Hercegovina prošla od uvođenja višestranačkog sistema, sticanja nezavisnosti do Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Kao izvanredan analitičar, Kjell Arild Nilsen u osmom poglavlju svoje knjige pod naslovom *Milošević u Bosni i Hercegovini* sistematski izlaže dokumente na temelju kojih se produbljuje spoznaja o tome u kojoj mjeri je Slobodan Milošević bio umiješan u rat u Bosni i Hercegovini. To je i bilo glavno pitanje za sud u Hagu. Autor analizira osnovno političko djelovanje i metode koje je koristio Slobodan Milošević.

U vremenu zaoštrene krize jugoslavenske socijalističke federacije, 1989–1991. godine, rukovodstvo Republike Srbije oblikuje svoju političku strategiju u odnosu na mogući ishod krize.

Glavno mjesto u političkoj strategiji **bilo je da svi Srbi žive u jednoj državi**. Za taj cilj su početkom 1991. godine pridobili (prisvojili) Generalštab JNA i tadašnjeg ministra za odbranu Kadijevića. Stajalište rukovodstva Republike Srbije a to znači autoritarnog moćnika Slobodana Miloševića je da se srpski interesi i teritorije brane oružjem i ulaskom u rat. Prvo se to odnosilo na Hrvatsku.

Tokom martovskih dana 1991. godine, a nakon referenduma građana o nezavisnom i suverenom državnom razvoju Bosne i Hercegovine, Jović (Boro), jedan od prvih saradnika Slobodana Miloševića, zapisuje u svom dnevniku: Izvan Srbije i Crne Gore rat je neizbježan ”jer Bosna i Hercegovina ne može preživjeti kao država, a borba za teritorije bez prolivanja krvi je skoro nezamisliva”. Ovo stajalište Jović pravda time da Srbi ne žele da budu razdvojeni od matice zemlje. U ovom stajalištu se negira državno biće Bosne i Hercegovine i njen istorijski razvoj kao ravnopravne federalne državne jedinice sa drugim republikama unutar jugoslavenske socijalističke federacije.

Iz ovog stajališta Nilsen izvodi zaključak: “Dvije godine prije početka rata ‘mi’ odnosno Milošević, Jović i možda nekolicina drugih, stajali su čvrsto na stanovištu da je rat u Bosni i Hercegovini neizbježan“.

Pripreme za rat počele su ranije nego što su jugoslavenske republike provele višestranačke izbore i referendum o nezavisnom državnom statusu. Te pripreme su najprije izvedene u definiranju brige o Srbima izvan Srbije u programu Socijalističke partije, usvojenom na Prvom kongresu 16. jula 1990. godine. Drugi dio pripreme za rat s ciljem da svi Srbi žive u jednoj državi odvijao se putem organizacijskog i kadrovsog prevođenja JNA i njenih potencijala u srpsku jednonacionalnu oružanu silu.

Treći oblik pripreme za rat odvija se razbuktavanjem srpskog nacionalizma u političkoj i kulturnoj sferi. Kao izraz snage nacionalizma, dodatno će potaknuti i razviti Karadžićevo vođstvo Srpske demokratske stranke u Bosni i Hercegovini, od jula 1990. godine kada je u Sarajevu formirana Srpska demokratska stranka.

Temeljna odrednica Karadžićevog stranačkog nacionalizma bila je **razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice u Bosni i Hercegovini – hrvatske i bošnjačke. Riječ je o državnom razdvajanju.** Ova odrednica Karadžićevog nacionalizma bila je nastavak Miloševićeve politike izrečene u jednom govoru 1991. godine: **“Što se tiče srpskog naroda, on želi živjeti u jednoj državi”**.

Radovan Karadžić u jednom snimljenom razgovoru u jesen 1991. sa Momčilom Mandićem izjavljuje: **“Za samo nekoliko dana Sarajevo će biti svačeno sa zemljom i bit će 500.000 mrtvih. Za mjesec dana Muslimani u Bosni i Hercegovini će biti uništeni”** (str. 260. knjige).

Razdvajanje od druga dva naroda u Bosni i Hercegovini kao polazni strateški cilj Karadžićeve Srpske demokratske stranke opredijelilo je i druge ratne ciljeve:

- koridor između Semberije i Krajine;
- uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine (eliminiranje Drine kao granice);
- uspostavljanje granice na rijeci Uni i rijeci Neretvi;
- podjela Sarajeva na srpski i muslimanski dio;
- izlazak Srpske republike Bosne i Hercegovine na more.

U pripremama za vođenje rata Srpska demokratska stranka je tokom 1991. godine provela formiranje srpskih autonomnih oblasti. **Srpske autonomne oblasti definisane su u Proklamaciji od 21. novembra 1991. godine.** Ove oblasti obuhvataju, navodi Nilsen, ista područja koja su u proljeće 1992, zauzeta upotrebom sile, a nakon toga i “etnički očišćena” od nesrba. Odlučujuću ulogu u napadu na Bosnu i Hercegovinu u aprilu 1992. godine imala je JNA. U to vrijeme JNA je bila skoro u potpunosti srpska i crnogorska. Ona je uspostavila vojnu kontrolu nad velikim područjem istočne i sjeveroistočne Bosne. Sve se odvijalo onako kako je bilo planirano. Grad Bijeljina bio je jedan od prvih ciljeva. U noći 31. marta na 1. april u grad su prodrle paravojne jedinice Željka Ražnatovića Arkana koje su ubijale muslimansko stanovništvo, posebno ugledne bosanske muslimane. Potom je uslijedilo zauzimanje Zvornika, Bratunca, Višegrada, Rogatice (svi ovi gradovi imali su većinu bošnjačkog naroda).

Do kraja 1992. godine 70% teritorije Bosne i Hercegovine je bilo pod vojnom kontrolom srpskih snaga (JNA je preimenovana u Vojsku Republike srpskog naroda). Broj protjeranih raseljenih Bošnjaka i Hrvata iz njihovih mjesta življenja prelazio je dva miliona stanovnika.

Autor u poglavlju *Milošević u Bosni i Hercegovini*: “*Mi nismo umiješani*“ razmatra i odnos Miloševića i Karadžića. Polazno stajalište je da Milošević ima u svemu nadmoć, da upravlja svim procesima: političkim, vojnim, ekonomskim.

Karadžić i vođstvo Srpske demokratske stranke ističu ulogu i premoć Slobodana Miloševića u osiguranju vojne i ekonomske pomoći bosanskim Srbima.

Prvi veliki i javni nesporazum između Miloševića i bosanskih Srba pojavio se 1993. godine u vezi sa prihvatanjem Vens – Ovenovog mirovnog plana. Početkom januara 1993. godine Milošević je tražio da ovaj plan podrže Srbe (Plan je predviđao da se ustrojstvo Bosne i Hercegovine zasnuje na 10 provincija, zajedničkim nadležnostima države Bosne i Hercegovine i povratku prognanih u predratna mjesta življenja). Pod pritiskom Miloševića i Micotakisa Karadžić je u Atini 1. maja 1993. stavio potpis na sporazum uz uslov da se održi sjednica Narodne skupštine bosanskih Srba. Narodna skupština je na svojoj sjednici u maju 1993. odbacila Vens – Ovenov mirovni sporazum. Na ovoj sjednici Narodne skupštine bili su prisutni i Milošević i Micotakis. No, i pored ovog neslaganja, Karadžić će u jednom odgovoru na poslaničko pitanje reći: “Bez Srbije se ništa ne bi moglo. Mi nemamo resurse i ne bismo bili u stanju voditi rat. Jedina velika nesaglasnost je bila Vens – Ovenov plan.”

U jednom drugom istupu Karadžić će za Miloševića reći: “Milošević, to moram reći, on je lukav kao lisica.”

Svoj lukav stav i svoju moć Milošević će pokazati tokom 1994. godine, kada je prihvaćen plan Kontakt grupe. Na temelju ovog plana započele su pripreme za Dejtonski mirovni sporazum. Paljansko vođstvo je odbijalo prijedloge međunarodne zajednice za mirovno političko rješenje u obliku plana Kontaktne grupe.

Uz pomoć vrha Pravoslavne crkve Milošević je u jesen 1995. godine isključio Karadžića iz učešća u mirovnim pregovorima. Milošević je dobio poziciju da u Dejtonu zastupa i interese Savezne republike Jugoslavije i interese bosanskih Srba (Karadžića i Krajišnika Milošević je znao nazvati ludim Srbima). Ruski zvaničnici, a među njima posebno Čurkin, paljansko vođstvo su znali nazivati vođstvo opijeno ratom.

Sam Milošević je, za razliku od paljanskog vođstva, uviđao da srpske vojne snage od 1994. godine gube na vojnoj premoći, da jača Armija Republike Bosne i Hercegovine i da mirovno rješenje za Srbe može legalizirati stanje postignuto u prve dvije godine rata. Postoje brojne interpretacije da je Milošević u toku pregovora za postizanje Dejtonskog mirovnog sporazuma bio kooperativan naspram međunarodne zajednice.

Posmatrano u društveno-istorijskom kontekstu disolucije SFRJ i sticanja nezavisnosti Bosne i Hercegovine početkom 1992. godine, agresivno stavljanje pod vojnu kontrolu 70% teritorije Bosne i Hercegovine od Miloševićevog režima javlja se kao jedna od najvećih **kataklizmi u istoriji** Bosne i Hercegovine (totalna destrukcija države, razaranje privrednog i stambenog bogatstva, progon i stradanje civila nesrba).

Toj sili suprotstavili su se građani odbranom Bosne i Hercegovine.

Osnovu tog otpora dala je volja 64% građana ispoljena na Referendumu za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu 29. februara i 1. marta 1992. godine.

Stubovi odbrane bili su:

1) multietničko Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine sa Platformom o radu u ratnim uslovima;

2) Armija Republike Bosne i Hercegovine;

3) podrška Sjedinjenih Američkih Država legalnoj Vladi Bosne i Hercegovine u odbrani Bosne i Hercegovine i traženju mirovnog političkog rješenja.

Ova knjiga će dobro doći svim subjektima koji se bave istorijom Bosne i Hercegovine u vremenu disolucije SFRJ i rata u BiH 1992–1995. godine.